

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**ROMAN, PETRE**

**Despre pasiune în vremuri de libertate** / Petre Roman. - București :

Cartea Românească, 2017

Index

ISBN 978-973-23-3191-0

821.135.1



# Petre Roman

## Despre pasiune în vremuri de libertate



## CUPRINS

„M-am născut de două ori.” .....	9
Începutul e în Revoluția Română .....	12
21 decembrie. Ziua cea mai scurtă .....	16
22 decembrie 1989. Zorii libertății .....	24
Cineva a folosit cuvântul „democrație” .....	27
„Acum sunt pe drumul acesta. O să vedem.” .....	31
Să i se răspundă, să nu se facă nimic .....	35
Nu l-ați arestat? .....	37
Asta sună ca dracu’ .....	40
Proclamația către țară. Nașterea CFSN .....	43
O problemă de credibilitate .....	47
„Tu, prim-ministru. Tu știi ce e democrația.” .....	53
Președintele al-Gaddafi mă asigură că teroriștii nu erau libieni .....	60
29 ianuarie 1990. Salvarea lui Corneliu Coposu .....	63
Prim-ministru răspunzător pentru tot și toate .....	67
Începuturi democratice: „Nu am nimic cu Petre Roman, dar îi cer demisia.” .....	73
Târgu Mureș: un scenariu bosniac „avant la lettre” .....	77
„Dați-ne banii înapoi!” .....	83
„Apartament la prețul unui televizor!” .....	85
La Paris, Omul Revoluției Române .....	88
„Les cimetières sont remplis d'hommes irremplaçables!” „Réveillez-vous!” .....	93
O lecție de economie reală .....	98
„S-a schimbat țara? S-a schimbat poporul? Ești prim-ministrul României. Rezolvă problema.” .....	100
Prim-ministrul cere ajutorul .....	103
Giulio Andreotti .....	104
În Iugoslavia, înainte de războiul civil .....	106
Ruptura reală de comunism .....	108
Surprințătorul vot de după Mineriadă .....	110
Totuși, nu-i aşa că veți face perestroika? .....	119
Sub lovitură. 13-15 iunie 1990 .....	124
Forumul Crans-Montana la prima sa ediție .....	134
Cumințenia românilor .....	136
Cutia de ghete .....	140
Guvernul începe muncile lui Hercules. Reforma .....	144
Scrisoarea către Manfred Wörner .....	148

„Ce ar fi vrut să facă Mercedes în România?” .....	151
Mihai Caraman. Democrația și spionii Moscovei .....	154
Pariul cu agricultura.....	157
Ambiguitatea conducerii politice .....	160
„Mormanul de fiare vechi” .....	166
Virgil Măgureanu și Vladimir Kriucikov .....	170
Regele sosește în țară .....	173
Stele pe firmamentul României .....	177
Prometeu și Sisif.....	180
„Am dormit la metrou, pentru că acolo era cald” .....	182
„Dacă e să privatizăm, privatizăm noi.” .....	185
Pariul pentru energia nucleară .....	188
„Liberalizarea prețurilor, acum, este o nebunie a lui Roman” .....	190
„J'y suis, j'y reste.” „Sunt aici și rămân.” .....	193
Lucia Carp, profesoara mea .....	195
Președintele Mitterand la București .....	198
La politique oblige. Helmut Kohl, „Vă promit să vorbesc o limbă deschisă.” ...	200
„Să vă ia naiba!” .....	206
Maica Tereza .....	208
România în Consiliul Europei. Un succes în care nu mai credea nimeni....	210
„O trambulină prea mare pentru Petre Roman.” .....	214
Ion Aurel Stoica .....	217
Editura tatei, editura lui Liiceanu.....	220
Cearta cu Andrei Pleșu.....	222
Familia spaniolă.....	224
Vizita în SUA. „It's ok mister Prime-Minister, it's really ok.” .....	227
Odiscea privatizării la început .....	231
Scandalul „lider național FSN” .....	232
Pactul de la Varșovia dizolvat.....	236
Puciul de la Moscova. „Asta nu schimbă drumul nostru.” .....	239
KGB-ul știa .....	245
Septembrie 1991. Minerida minerilor și cea politică .....	247
O întâlnire care anunță viitorul.....	253
Scrisoare adresată de prim-ministrul României, Petre Roman, secretarului general al NATO, Manfred Wörner, la 24 iulie 1990 .....	256
Scrisoarea adresată de Nicholas Georgescu-Roegen premierului Petre Roman în aprilie 1990.....	258
Indice de nume .....	273

## „M-am născut de două ori.”

Am avut două vieți. Am spus-o și o mai spun, fiindcă să vreau și n-am cum izola viața mea publică de cea privată. Nu e vorba despre două existențe paralele, ci despre două începuturi. Unul istoric, celălalt politic: în egală măsură personale, și totuși niciodată doar *ale mele*. Adevărul este că m-am născut de două ori, o dată în 1946, a doua oară în decembrie 1989. Iar memoriile mele din aceste pagini încep cu ziua cea mai scurtă dintre acestea două. 21 decembrie: e una dintre zilele în care, îmi amintesc foarte bine, încetasem să fiu *doar al meu* și totuși *mă luam în stăpânire* mai mult ca niciodată. Ca profesor, trăiești toată viața cu acest sentiment: ești întru celălalt, alături de care, prin știință, pe firul cunoașterii metodice a lucrurilor, urmezi un adevăr în egală măsură accesibil tuturor. Există însă lucruri care fac umanitatea viscerală iar nu metodică. Pentru acestea, contează adevărul subiectiv, vocea de stradă, revolta individuală care aduc, cu costuri necontrolabile, *normalitatea*. În asemenea clipe, orice conștiință înțelege că nu poate rămâne doar a sa. Din această credință s-a infiripat conștiința străzii, Baricada de la Inter, care separă și aduce împreună, de bună seamă, cele două vieți ale mele. Acum s-a pornit în mine dorința de a mărturisi ce a fost a doua fără să uit vreo clipă pe prima. Memoria a așezat amintirile iar conștiința le reașază permanent. Ce era fapt sau întâmplare necunoscută poate deveni cunoscută. La fel, incidenta lor putea să pară mică și să devină mare. Trecerea de la mărturia personală la planul impersonal e necesară pentru ca mărturia să fie nu doar adevăr ci întregul adevăr. Fiindcă borna zero e Baricada și fiindcă

vreau ca amintirile mele să devină memorii. Aș vrea să fie un amestec liber, neforțat, de impresii emotionale și gânduri construite. Pentru că ele povestesc viața trăită, puterea cea nouă și priceperea de a trăi în libertate.

Am căutat multe luni un titlu. Am găsit mai întâi un subtitlu: „22 de luni între marea speranță și o periculoasă reacțiune”. Într-o zi, pe când citem ca de obicei ziarul spaniol *El País* am văzut un interviu al lui Mario Vargas Llosa despre marele lui prieten (cu care a avut și dispute politice aprinse) Gabriel Garcia Marquez și mi-au venit în minte romanele sale *El amor en los tiempos del colera* și *Del amor y otros demonios*. S-a înfiripat brusc o idee și imediat titlul atât de căutat *Despre pasiune în vremuri de libertate*. Munceam și luptam cu toată pasiunea, iar libertatea în jur era totală, inclusiv a acelora ce voiau să mă împiedice.

Mi-a plăcut să citesc memoriile unor iluștri oameni precum și cărțile scrise cu talent, precizie și documentare tenace despre aceiași sau alți oameni care au influențat lumea cea mare sau România noastră. Nu de puține ori menționez aceste cărți în cuprinsul celor ce urmează.

Desigur, povestirea vorbește despre mine. Ce am făcut sau n-am făcut și de ce. Însă vorbesc cât de amănunțit îmi permite memoria – orice incursiune în trecut se lovește de scurtinea memoriei și lungimea timpului – dar și confruntarea cu documente despre împrejurările vremurilor acelea, atât de pline de speranță și la fel de pline de încrâncenări sau răzbunări. Scopul nu este să aduc cititorilor o versiune a mea, un fel de autojustificare. O asemenea încercare, chiar bine scrisă, nu m-a interesat și prin urmare nu putea să mă motiveze. Interesant mi s-a părut să fiu nepărtinitoar și, deși pasionat, să povestesc veridic. Recunosc, o grea misiune, autoasumată. Neadevăruri spuse cu intenție vă asigur că nu veți găsi. Interpretări din perspectiva timpului, firește că da. În fond doresc ca oamenii să afle ce a fost și să înțeleagă mai bine. Să mă judece, dar mai aproape de realitate, de fapte și de idei reale. Vor

fi totuși cititori care să conteste povestea mea (lucru de care n-am cum să mă îndoiesc). Îmi rămâne răspunderea pentru ce am scris și deschiderea pentru un dialog nealterat *ab initio* de prejudecăți. Scrierea mea adeverește că e un timp pentru orice lucru și pentru orice lucrare.

## Începutul e în Revoluția Română

Profesor la Politehnica, la Facultatea de Energetică, și cercetător pasionat de știința hidrologiei, adică a mișcării apei pe pământ și în atmosferă, în momentul lui decembrie 1989, nu aveam și nu-mi doream să am legătură cu politica. Eram însă stăpânit de un fel de furie mocnită împotriva sistemului Ceaușescu, împotriva lipsei de libertate, înainte de orice. Minciuna despre socialismul înfloritor și partidul communist devotat patriei și oamenilor luase proporții însăși impunătoare. Nu mai aveam nici libertatea de a vorbi despre viitor, un altul decât cel etern anunțat și în realitate tot mai sumbru. Voiam să sparg prezentul. Nici nu eram conștient cât de puternică era această dorință. Momentul baricadei, din 21 decembrie 1989, încheiat într-o baie de sânge ordonată de Ceaușescu mi-a arătat că devenisem un rebel total prin contrapunere cu statutul meu de profesor universitar și, desigur, membru al PCR. Eram convins că adevărul e de partea mea, fiindcă știam care este cauza mizeriei morale și materiale în care ne aflam. Nuanțele nu contau. Regimul era absolut negru și opac, iar România putea fi luminoasă și români capabili de mari realizări. Un fel de idealism nou, cu desăvârșire opus celui muribund, comunist. Ce credeam atunci părea să fie cât se poate de exact, iar exactității nu trebuie să-i fie preferat nimic altceva. Mult mai târziu, când a trebuit să vorbesc în conferințe internaționale despre renașterea democrației în România, am fost firește obligat să compun un tablou coerent al timpului tranzitiei.

Nu am de făcut vreo corectură esențială la tabloul regimului comunist, însă nici „România luminoasă” nu s-a înfăptuit. Nu

încă. Cred însă că un text pe care l-am scris în 2010 pentru o carte a Marcelei Feraru despre Revoluția Română și un film dedicat misiunii umanitare franceze, din 24-27 decembrie 1989, merită să fie un preambul la povestirea mea despre anii 1990-1991. Iată-l:

„1989 este pentru noi, europenii, anul libertății. Dar în acel an țara mea nu și-a cucerit libertatea prin negociere ca în cazul altor țări din lagărul sovietic. Ce extraordinară încrucișare politică a fost masa rotundă din Polonia, spre exemplu! În cazul nostru a trebuit ca prăbușirea dictaturii să treacă prin sacrificiu și sânge. Într-adevăr, în 1989, România era ultimul bastion al unui model de socialism stalinist. Regimul Ceaușescu a fost probabil versiunea cea mai primitivă, naționalistă și xenofobă a Europei sovietizate. A trăi sub regimul lui Ceaușescu era un amestec de dorințe și ambiții normale în ambianța anormală și absurdă al unei societăți în întregime «normalizată». Pentru mine, ca și pentru mulți alții, anormalitatea insuportabilă consta în absența libertății. Astfel, viața era cel mai adesea un amestec de furie și rușine. Explozia populară era inevitabilă.

Această prefată este și pentru camarazii mei de la Baricadă, din care 39 dintre cei 81 aflați acolo când s-a tras cu mitraliere asupra noastră au fost uciși ca urmare a ordinului dat de Ceaușescu în seara zilei de 21 decembrie 1989. Eu am scăpat cu viață. Mă aştepta o absolut neașteptată aventură politică.

Masacrul comis la Baricadă de regimul Ceaușescu este cu atât mai abominabil cu cât, în ultimul moment, când Ministrul Apărării s-a decis să execute ordinul lui Ceaușescu, el a adus elevi-ofițeri de la Academia Militară cărora le-a dat ordinul să tragă. Am aflat mult mai târziu despre aceasta.

În acea noapte am plătit un groaznic tribut pentru cucerirea libertății. Dar nu era decât o picătură în marea de sacrificii a celor patruzeci și cinci de ani de regim comunist. Rezultatul dorit s-a produs. Într-o singură zi am trecut din partea greșită pe partea cea bună a istoriei. Căderea regimului a fost totală și imediată.

Nimeni nu dorea sau nu îndrăznea să facă apel la instituțiile și legile lui Ceaușescu. Dar convulsiile bestiei agonizante începeau să se vadă. Cel puțin o parte a acțiunilor zise «teroriste» au fost în realitate o diversiune operată de unii lideri ai forțelor militare, confruntați cu acuzații dure pentru participarea trupelor lor la represiunea săngeroasă a revoltei populare.

Știm că drumul către o societate democratică modernă e lung și dificil, plin de obstacole și capcane. Experiența occidentală o demonstrează în toată amplitudinea ei. Dar aşa precum astăzi nu există o rețetă pentru ieșirea din criză, acum aproape trei decenii, toate personalitățile europene sau americane ne spuneau că nu există o rețetă pentru a trece de la socialismul totalitar la democrație și economie de piață.

Am devenit prim-ministru, în bună măsură datorită legitimității revoluționare a Baricadei, dar și datorită trecutului meu de student și profesor în Franța și mă aflam în fața unei sarcini extrem de complicate. Gândeam că reforma nu însemna doar noi instituții și noi legi ci și o altă manieră de a guverna. Însemna totodată reinventarea țării noastre. Abolisem dictatura, structurile sale și totalitatea principiilor comuniști. Trebuia să gestionăm contrastul absolut dintre noile principii ale reformei și interesele vechii birocratii a puterii înlăturate, inclusiv ale rău-faimoasei Securitate. Transparența și statul de drept s-au aflat în centrul bătăliei care s-a angajat. Paradoxal această bătălie a fost mai dificilă decât cucerirea libertății.

Foști membri ai Securitatii care au comis grave abuzuri și au rămas nepedepsiți, au putut să influențeze în continuare viața națiunii, pe de o parte prin capacitatea rețelelor existente de a se amesteca în societate, în particular în partidele politice, și pe de altă parte prin teribila amenințare constituită din dosarele de informatori pe care le detineau.

Evacuarea acestor vechi principii comuniști era deci o prioritate. Jacek Kuroń credea că rezultatul va fi o producție masivă de

dușmani ai democrației, de noi persecuati, o «auto-otrăvire», iar Adam Michnik, că ne aflăm pe drumul transformării opozitionei democratice într-o sectă religioasă. În ce mă privește, doream să evit confruntările ce ar fi putut provoca deraierea trenului reformei. Căci democrația nu înseamnă să agiți spiritele, ci să asiguri un cadru de viață cumsecade în democrație. A fi om politic este o vocație în serviciul binelui public.

Democrația permite refondarea națiunii fără ca prin aceasta să repornească egoismul național. Democrația nu e o armă pentru a ucide tirania. Revoluția și-a asumat acest rol. Însă democrația este ca o armă la îndemâna tuturor cetățenilor pentru a-i alunga pe profanatorii libertății. Democrația nu ne spune ce fel de oameni vrem să fim. Ea permite, însă, oamenilor să decidă ei însăși ce vor să fie.

Convingerea mea este că trebuie să ne batem până la capăt. Cine ar fi crezut că Baricada noastră va duce la prăbușirea regimului Ceaușescu a doua zi? Nimeni. Și totuși aşa s-a întâmplat.”

## 21 decembrie. Ziua cea mai scurtă

E 22 decembrie 2016, ora 11:22, 27 de ani fără 44 de minute de la momentul în care Ceaușescu fugă cu elicopterul. Sunt acasă, eu cu mine însuși, și mă apuc, pe negândite, să scriu memoriile. Cu o zi în urmă, în urma acestor 27 de ani ce sunt mulți și par atât de puțini, eram, ca de obicei, la catedră și secretara noastră a venit în grabă să spună că se întâmpla ceva extraordinar, să vin să mă uit la televizor. Când am ajuns s-a întrerupt brusc emisia și a apărut un generic „transmisiune directă” fără nicio transmisiune! Am văzut doar câteva zile mai târziu imaginile din acea „adunare populară” care fusese convocată pentru susținerea lui Ceaușescu, oamenii huiduiau, aruncau *materialele*, – așa cum li se spunea – pe jos, fluturau steaguri tricolore și era clar că se întâmpla un lucru care altminteri părea, până atunci, că nu se va întâmpla niciodată. De fapt, fusese o certitudine sub care trăiserăm laolaltă, înăbușindu-ne puterea cea mai simplă, aceea de a ne întreba dacă România poate fi alta, una în care românii să fie liberi să spună ce gândesc. Oameni mulți, o mare de oameni, îl dezaprobau zgromotos și categoric pe dictator, iar figura lui era complet uluită; nu înțelegea și nu credea că i se poate întâmpla așa ceva. A bâlbâit ceva despre o creștere a salariilor cu o sută de lei, dar fluierăturile au fost și mai puternice, după care emisiunea s-a încheiat brusc. Am mai rămas la catedră și mă întrebam și eu oare ce va urma? Mă întrebam pentru că știam cu toții că la Timișoara, cu câteva zile în urmă, s-a tras împotriva

*oamenilor*. Se accepta ca oamenii să își trăiască în comun supunerea, în niciun caz eliberarea. Au murit oameni care ieșiseră în stradă, din ceea ce relatau mai ales radiourile occidentale, *Europa liberă* și *Deutsche Welle*. Ieșiseră în stradă, protestau împotriva dictaturii și cereau libertate. Cu două zile în urmă fusese convocat Senatul Politehnicii, din care faceam parte ca șef al Catedrei de Hidraulică, Mașini hidraulice și Ingineria Mediului, intenția fiind aceea de a ne exprima din nou „adeziunea” față de „genialul conducător”. De fapt Ceaușescu intrase în panică confruntat cu protestetele din Timișoara. Șefii de la Partid și-au dat seama că era foarte riscant și după ce ne-am adunat, ședința nu a mai avut loc. Rămăsesem cu câțiva mari profesori cu care aveam o relație specială, pentru că ne creasem obiceiul de a ne întâlni în seminarii cu caracter științific însă neoficiale. Erau mai ales momente în care gândeam liber împreună. Îmi amintesc că stăteam de vorbă cu profesorul Andrei Țugulea – care a și devenit Ministrul Cercetării în guvernul meu investit la 29 iunie 1990 – și spuneam că „ceva se întâmplă definitiv, se schimbă definitiv”: *Europa s-a schimbat total, nu se poate ca România să rămână singura sub dictatură*. Nu era vorba despre o predicție în termenii unui efect de domino, ci despre schimbarea pe care vocea Timișoarei o anunța.

Un coleg de la Facultatea de Automatică, profesorul Vlad Ionescu, un mare specialist în teoria sistemelor, îmi spunea:

„— Mai țineți minte? Acum doi ani, am făcut o dezbatere aici, în Senat, pentru a ni se prelucra, cum era termenul, legea secretului de stat, iar dumneavoastră – uitându-se la mine – v-ați ridicat și ați spus că este inadmisibil să ni se spună nouă, cei care suntem profesori, oameni de știință, cum să apărăm un secret de stat, și că o asemenea adresă – pe care o făcea la momentul acela un colonel de la Securitate, cu un ton amenințător, către noi, care trebuia să fim conștienți de pericolele de a încălca legea secretului de stat – aduce mai degrabă cu perioada stalinistă! Și că noi nu numai că avem conștiința noastră fiecare, ci suntem împreună o conștiință.

Noi, intelectualii din Politehnica, știm mai bine care ne este rostul, și în ce fel să ne manifestăm ca oameni de știință și ca profesori.”

Mă privea și îmi spunea, derulându-și toată acea memorie pe dinaintea ochilor: „Vedeți, domnule profesor, au trecut doi ani și s-a spart buba. Din păcate, atunci când v-ați ridicat și ați avut curajul să îl înfruntauți pe cel de la Securitate, și de fapt să înfruntauți regimul care nu făcea altceva decât să pună și mai mult căpăstru pe oameni, să îi țină și mai mult în genunchi cu amenințări, ați avut curajul să vă ridicați, dar nimeni dintre noi nu v-a susținut atunci.”

Eu îmi mai aminteam cum profesorul și savantul Virgil Constantinescu (V.N. cum i se spunea) a venit la mine când *pre-lucrarea* s-a încheiat brusc, imediat după intervenția mea, mi-a strâns mâna și mi-a spus: „Dragă Petre, se poate spune că ai salvat conștiința noastră de intelectuali.” Consecințele purtării mele puteau fi complet neprielnice, sub incidența protoalelor vremii. Îmi aminteam și eu, ca și el, că fusesem lăsat singur. Iar acum eram într-un fel de suspans foarte mocnit. Nu putea să mai rămână ce era, dar nu vedeam deloc ce turnură ar fi putut îmbrățișa lucrurile. *Timișoara rămânea undeva departe*. Nici nu știam atunci că Timișoara devenise *de facto* oraș liber, mai mult decât atât, *oraș liber de comunism*, și starea aceasta mocnită nu știam dacă și când se va aprinde.

Câteva ore mai târziu, în jurul orei 3 după amiază, m-a sunat cumnatul meu, Vladimir Georgescu, un ilustru matematician-fizician care lucra la Institutul de Fizică Atomică. Îmi zice: „La Inter s-a format o baricadă. Eu m-aș duce acolo.” I-am răspuns: „Eu mă duc acolo.” Și m-am îmbrăcat în grabă și m-am dus spre Inter. Când am ajuns acolo, traversând bulevardul spre Inter, venind dinspre Calea Victoriei, am văzut mai întâi o linie de blindate, un baraj de militari, și lângă trotuar, niște suluri de plastic gros, alb, folosite de regulă în scopuri de împachetare comercială. Apropindu-mă, mi-am dat seama imediat că în sulurile acelea erau

niște cadavre. Lângă ele, era un autocamion. O voce din multime a explicat, de pe margine: „I-a lovit autocamionul.” Mai târziu am aflat că autocamionul era militar, iar șoferul-militar, lovit de o piatră a pierdut controlul și a lovit niște oameni în plin. Mai departe, spre Piața Universității, în dreptul Interului, am văzut un sir firav de mese, scaune, bare și niște oameni. Vedeam că mulți erau foarte tineri, agitându-se într-o parte și într-alta. Dar accesul către ei era blocat de barajul de militari. Atunci, am ocolit hotelul Inter prin spate, prin strada Batiștei, apoi prin fața Teatrului Național, am cotit spre baricadă, fără ca să fiu oprit de nimeni, și m-am alăturat baricadiștilor. Era în jur de ora 4 după-amiază. Așa începuse ceea ce aş numi deznodământul acelei stări de suspans mocnite, ce a urmat după mitingul eşuat al lui Ceaușescu. Pentru că Baricada a fost aceea care a concentrat sentimentul întregii populații, al tuturor românilor, împotriva dictaturii.

La Baricadă nu eram foarte mulți, și în niciun moment nu au fost foarte mulți. Poate 120, poate 140<sup>1</sup>. Baricada, cum spuneam, era foarte firavă, dar circulația auto era blocată. Nu se putea trece prin centrul capitalei spre Bulevardul Magheru. Baricada tăia bulevardul între hotelul Inter și blocul Dunărea. Cățiva metri mai în spate, în stânga noastră, era Facultatea de Arhitectură. În timp ce noi încercam să mai încopim ceva la baricadă – mai puneam ce găseam în apropiere, mai luam câte o masă de la restaurant sau câte un coș de gunoi sau orice găseam – era clar că mai mult ne mișcam pentru a arăta protestul și pentru a ne face curaj. Din când în când, baricada era forțată de mașinile de pompieri. Imaginile sunt foarte clar întipărite în mintea mea.

---

<sup>1</sup> Institutul Revoluției Române din Decembrie a alcătuit un vast documentar despre și cu participanții din Revoluție și în particular despre Baricada de la Inter. Eu îi amintesc aici pe cei care m-au urmat imediat ce am devenit prim-ministru și au lucrat în aparatul tehnic al guvernului: Romeo Raicu, Radu Silaghi, Rada Istrate, Ionel Popa. De câte ori îi întâlneam prin guvern sau în cabinetul meu mă mai slăbeau grijile care uneori mă copleșeau. Din păcate Rada nu mai e printre noi.